

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد علوم و تحقیقات

رساله دکتری کتابداری و اطلاع رسانی (Ph . D)

موضوع :

**بررسی وضعیت مدیریت دانش در کتابخانه های تخصصی امور برق وزارت
نیرو و ارائه الگوی پیشنهادی**

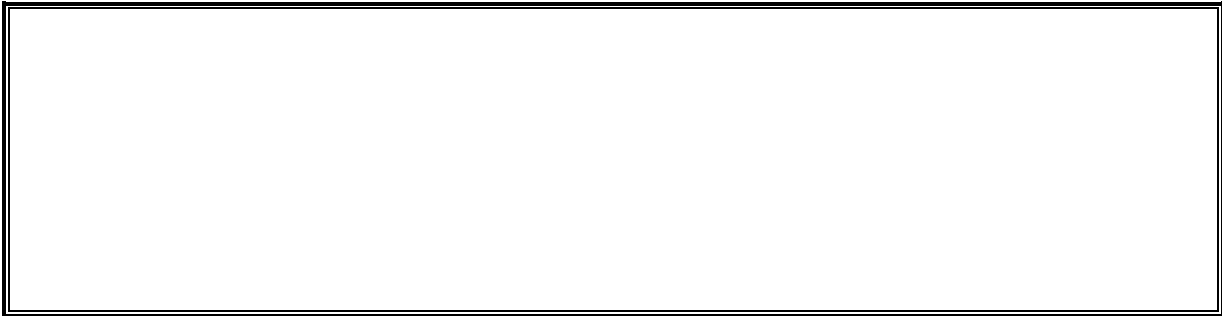
استاد راهنما :
دکتر عباس حری

استادان مشاور :
دکتر فهیمه باب الحوائجی
دکتر آتش جعفر نژاد

نگارش :
جیران خوانساری

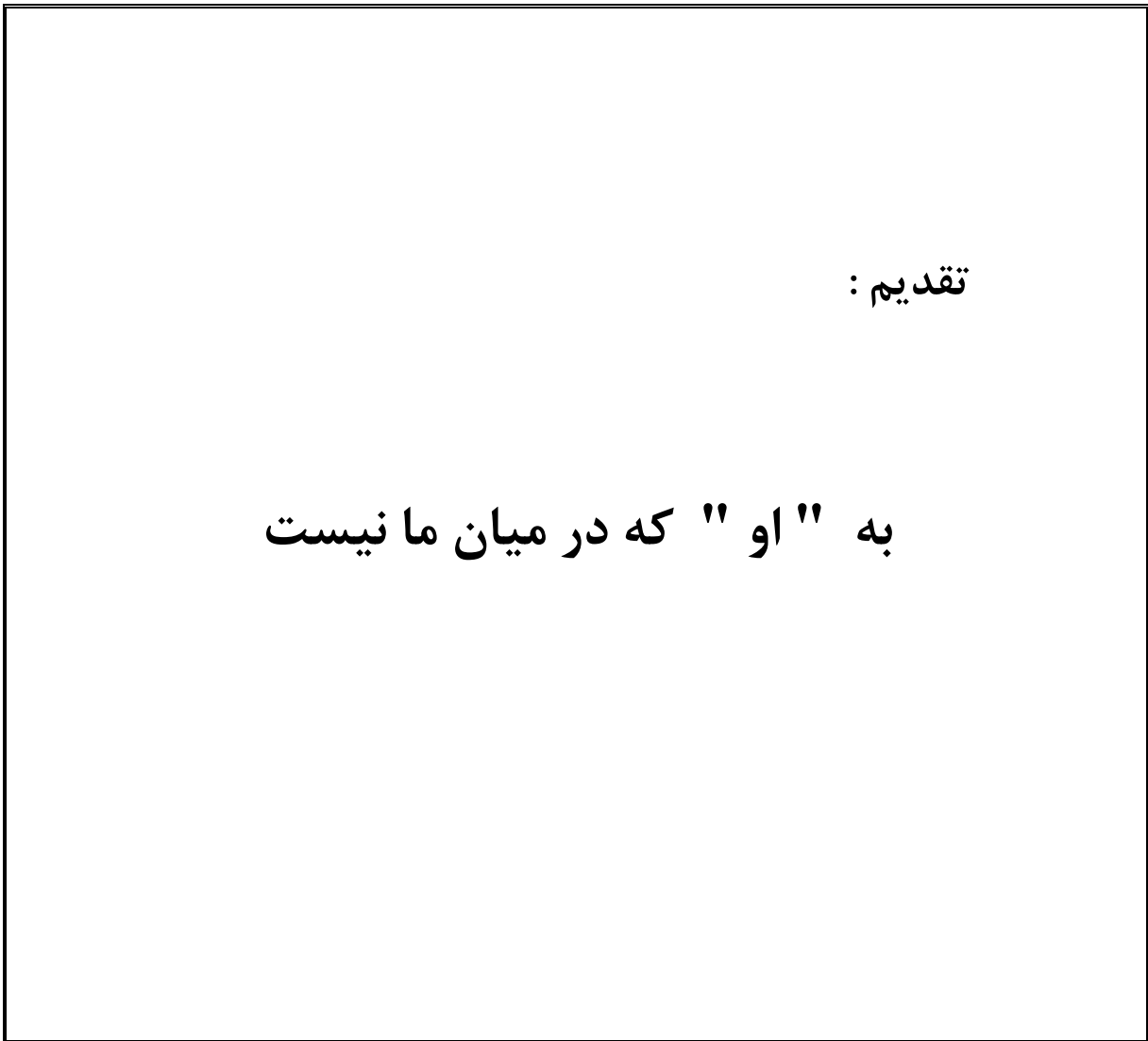
سال تحصیلی
۱۳۸۴

تقديم :

به " او " که در میان ما نیست

با سپاس بیکران :

از استاد فرزانه و گرانقدر جناب آقای دکتر عباس حری
و سرکار خانم دکتر فهیمه باب الحوائجی و جناب دکتر آتش جعفرنژاد که
اینجانب را در تمامی مراحل پژوهش یاری فرمودند .

و تقدیر و تشکر :

از جناب آقای دکتر حمید حقانی که در مقام مشاور آمار سعی
بسیار مبذول داشته اند .

وسپاسگزاری فراوان از :

جناب آقای مهندس توکلی گرگری معاون محترم منابع انسانی و بهبود بهره وری
شرکت توانیر
و جناب آقای مهندس مسعود احمد سلطانی مدیر محترم مرکز اطلاع رسانی
شرکت توانیر
و کلیه کارکنان محترم کتابخانه توانیر
به واسطه همکاری های بی شائبه ای که مبذول فرموده اند.

فهرست مطالب

شماره صفحه	عنوان
	فصل اول : معرفی پژوهش
۳	۱-۱. مقدمه
۸	۱-۲. تعریف مسئله
۱۰	۱-۳. اهمیت پژوهش
۱۳	۱-۴. تعریف اصطلاحات
۱۷	۱-۵. اهداف پژوهش
	۱-۵-۱. هدف اصلی
	۱-۵-۲. اهداف فرعی

۱۷	۱-۶ . پرسش های اصلی
۱۸	جامعه مورد مطالعه
۱۸	شیوه نمونه گیری
۱۹	شیوه گرد آوری
۲۰	متغیر های اساسی پژوهش
۲۰	روش پژوهش و روایی آن

فصل دوم : بررسی مطالعات انجام شده

۲۳	۲-۱ . تاریخچه
۳۱	۲-۲ . تعاریف و مبانی نظری
	۲-۳ . پیشینه پژوهش
۱۰۹	۲-۱-۳ . مطالعات و تحقیقات انجام شده در داخل از کشور
۱۱۶	۲-۲-۳ . مطالعات و تحقیقات انجام شده در خارج از کشور

فصل سوم : روش پژوهش و نحوه گردآوری و تجزیه و تحلیل داده ها

۱۲۶	۳-۱ . روش پژوهش
۱۲۷	۳-۲ . جامعه آماری (محیط و جامعه مورد پژوهش)
۱۲۷	۳-۳ . ابزار و شیوه گردآوری داده ها

- ۱۲۸ ۳-۴. ابزار سنجش : روایی و پایایی
- ۱۲۹ ۳-۵. اطلاعات مربوط به پرسشنامه
- ۱۲۹ ۳-۶. روش تجزیه و تحلیل داده ها

فصل چهارم : یافته های پژوهش

- ۱۳۳ ۴-۱. ویژگیهای جمعیت شناسی نمونه مورد مطالعه
- ۱۴۴ ۴-۲. پاسخ نمونه به سوالات ۹۴ گانه پژوهش (در ۶ مولفه جداگانه)
- ۱۶۶ ۴-۳. اثر برخی ویژگی های جمعیت شناختی بر مولفه های ۶ گانه پژوهش
- ۱۸۱ ۴-۴. نتایج پاسخگویی نمونه به سوالات مصاحبه

فصل پنجم : خلاصه یافته ها ، پیشنهاد ها

- ۲۱۹ ۵-۱. یافته های پژوهش
- ۲۲۳ ۵-۲. یافته های جنبی ، دیگر یافته های پژوهش
- ۲۲۸ ۵-۳. نتیجه گیری و پیشنهاد های مبتنی بر آن

۲۷۱ پیشنهاد برای پژوهش های آینده

۲۷۲ منابع و مأخذ

فهرست جدول

صفحه	عنوان
۵۵	جدول شماره ۱-۲ الگوی نگهداری اطلاعات
۶۸	جدول شماره ۲-۲ مدل عمومی دانش سازمان
۷۱	جدول شماره ۲-۳ مدل کافرا
۷۲	جدول شماره ۲-۴ مدل چرخه عمر دانش
۹۸	جدول شماره ۲-۵ تعامل دانش نهفته و دانش صریح
۱۳۴	جدول شماره ۱-۱-۴ نمونه مورد مطالعه از لحاظ مرکز مورد اشتغال و جنسیت
۱۳۵	جدول شماره ۲-۱-۴ نمونه از لحاظ مرکز مورد اشتغال و نوع شغل
۱۳۶	جدول شماره ۳-۱-۴ نمونه از لحاظ اشتغال و کدرشته تحصیلی
۱۳۷	جدول شماره ۴-۱-۴ نمونه از لحاظ مرکز مورد اشتغال و سطح تحصیلات
۱۳۷	جدول شماره ۵-۱-۴ نمونه از لحاظ جنسیت و سطح تحصیلات

- جدول شماره ۶-۱-۴ نمونه از لحاظ نوع شغال و سطح مهارت ۱۳۸
- جدول شماره ۷-۱-۴ نمونه از لحاظ نوع جنست و سطح مهارت ۱۳۸
- جدول شماره ۸-۱-۴ نمونه از لحاظ رشته تحصیلی ۱۳۹
- جدول شماره ۹-۱-۴ نمونه از لحاظ نوع شغل برحسب نوع استخدام ۱۴۰
- جدول شماره ۱۰-۱-۴ نمونه از لحاظ نوع شغل برحسب نوع استخدام ۱۴۰
- جدول شماره ۱۱-۱-۴ نمونه از لحاظ نوع مهارت برحسب نوع استخدام ۱۴۱
- جدول شماره ۱۲-۱-۴ اظهارنمونه به میانگین مراجعات به کتابخانه ۱۴۱
- جدول شماره ۱۳-۱-۴ سابقه خدمت نمونه مورد مطالعه ۱۴۲
- جدول شماره ۱۴-۱-۴ سابقه خدمت، تعداد مراجعه کنندگان درماه، و تعداد کارمندان کتابخانه ها برحسب محل استقرار مراکز ۱۴۲
- جدول شماره ۱۵-۱-۴ توزیع نمونه مورد مطالعه از لحاظ کدرشته تحصیلی به تفکیک جنس ۱۴۳
- جدول شماره ۱۶-۱-۴ توزیع نمونه مورد مطالعه از لحاظ کدرشته تحصیلی و نوع مسئولیت ۱۴۳
- جدول شماره ۱-۲-۴ بررسی وضعیت گردآوری منابع دانش کتابخانه های تخصصی امور برق ۱۴۶
- جدول شماره ۲-۲-۴ آزمون دوجمله ای به منظور بررسی گردآوری منابع دانش ۱۴۸
- جدول شماره ۳-۲-۴ وضعیت ساماندهی منابع دانش کتابخانه ها ی تخصصی امور برق وزارت نیرو ۱۵۰
- جدول شماره ۴-۲-۴ آزمون دوجمله ای به منظور بررسی سازماندهی منابع دانش ۱۵۱
- جدول شماره ۵-۲-۴ وضعیت اشاعه دانش در کتابخانه ها ی تخصصی امور برق وزارت نیرو ۱۵۳
- جدول شماره ۶-۲-۴ آزمون دوجمله ای به منظور بررسی اشاعه دانش ۱۵۵
- جدول شماره ۷-۲-۴ بررسی وضعیت نیروی انسانی کتابخانه ها از منظر مدیریت دانش ۱۵۷
- جدول شماره ۸-۲-۴ آزمون دوجمله ای به منظور بررسی وضعیت نیروی انسانی کتابخانه ها از منظر مدیریت دانش ۱۵۹
- جدول شماره ۹-۲-۴ بررسی مهمترین ضرورت ها برای اجرای مدیریت دانش در کتابخانه ها ۱۶۱
- جدول شماره ۱۰-۲-۴ آزمون دوجمله ای به منظور بررسی مهمترین ضرورت ها برای اجرای مدیریت دانش در کتابخانه ها ۱۶۲
- جدول شماره ۱۲-۲-۴ آزمون دوجمله ای به منظور بررسی مسائل ومشکلات برای اجرای مدیریت دانش در کتابخانه ها ۱۶۳
- جدول شماره ۱۳-۲-۴ مقایسه میانگین های مولفه های ۶گانه پژوهش به ترتیب ۱۶۴
- جدول شماره ۱۴-۲-۴ نتیجه آزمون فریدمن برای مقایسه میانگین رتبه ها در مولفه های ۶گانه پژوهش ۱۶۴

- جدول شماره ۱-۳-۴ مقایسه میانگین مولفه های ۶گانه مدیریت دانش در کتابخانه ها در دو گروه تحصیل کرده های رشته های مهندسی و رشته های غیرمهندسی ۱۶۷
- جدول شماره ۲-۳-۴ آزمون t به منظور مقایسه میانگین مولفه های ۶گانه مدیریت دانش در کتابخانه ها در دو گروه تحصیل کرده های رشته های مهندسی و رشته های غیرمهندسی ۱۶۷
- جدول شماره ۳-۳-۴ مقایسه میانگین مولفه های ۶گانه مدیریت دانش در کتابخانه ها در دو گروه مقام مسئول و مدیر کتابخانه ۱۶۸
- جدول شماره ۴-۳-۴ آزمون t به منظور مقایسه میانگین مولفه های ۶گانه مدیریت دانش در کتابخانه هادر دو گروه مقام مسئول و مدیر کتابخانه ۱۶۹
- جدول شماره ۵-۳-۴ مقایسه میانگین مولفه های ۶گانه مدیریت دانش در کتابخانه ها در دو گروه زنان و مردان ۱۷۰
- جدول شماره ۶-۳-۴ آزمون t به منظور مقایسه میانگین مولفه های ۶گانه مدیریت دانش در کتابخانه ها در دو گروه : زنان و مردان ۱۷۱
- جدول شماره ۷-۳-۴ جدول آنالیز واریانس یک سویه به منظور مقایسه میانگین مولفه های ۶گانه مدیریت دانش در کتابخانه ها در چهار مرکز حوزه برق وزارت نیرو ۱۷۲
- جدول شماره ۸-۳-۴ مقایسه دو بدوی میانگین مولفه های ۶گانه مدیریت دانش در کتابخانه ها در مراکز حوزه برق وزارت نیرو ۱۷۳
- جدول شماره ۹-۳-۴ مقایسه دو بدوی مراکز مورد مطالعه در مولفه گردآوری منابع دانش ۱۷۷
- جدول شماره ۱۰-۳-۴ مقایسه دو بدوی مراکز مورد مطالعه در مولفه سازماندهی منابع دانش ۱۷۷
- جدول شماره ۱۱-۳-۴ مقایسه دو بدوی مراکز مورد مطالعه در مولفه اشاعه دانش ۱۷۸
- جدول شماره ۱۲-۳-۴ مقایسه دو بدوی مراکز مورد مطالعه در مولفه نیروی انسانی از منظر مدیریت دانش ۱۷۸
- جدول شماره ۱۳-۳-۴ مقایسه دو بدوی مراکز مورد مطالعه در مولفه ضرورت هادرا اجرای مدیریت دانش ۱۷۹
- جدول شماره ۱۴-۳-۴ مقایسه دو بدوی مراکز مورد مطالعه در مولفه مسائل ومشکلات در اجرای مدیریت دانش ۱۷۹
- جدول شماره ۱-۴-۴ نتایج پاسخگویی نمونه به سوالات مصاحبه ۱۸۱
- جدول شماره ۲-۴-۴ میزان سن افراد مصاحبه شونده ۱۸۱
- جدول شماره ۳-۴-۴ پست سازمانی افراد مصاحبه شونده ۱۸۱
- جدول شماره ۴-۴-۴ اولویت در پاسخ به سوال دوم مصاحبه ۱۸۲
- جدول شماره ۵-۴-۴ اولویت دوم در پاسخ به سوال دوم مصاحبه ۱۸۳
- جدول شماره ۶-۴-۴ اولویت سوم در پاسخ به سوال دوم مصاحبه ۱۸۳
- جدول شماره ۷-۴-۴ بررسی سوال فرهنگ سازمانی بکارگیری مدیریت دانش ۱۸۴
- شکل شماره ۸-۴-۴ اجرای موفق مدیریت دانش ۱۸۷
- شکل شماره ۹-۴-۴ چرخه یا دوره زندگی مدیریت دانش ۱۹۳

۲۳۸	شکل شماره ۱-۴-۵ وحدت و یکپارچگی سرمایه ذهنی و دانش اشکار در مدیریت دانش در سازمان
۲۴۱	شکل شماره ۲-۴-۵ سه بررسی دقیق
۲۴۷	شکل شماره ۳-۴-۵ الگوی هفت مرحله ای
۲۶۱	شکل شماره ۴-۴-۵ مدل کلی مدیریت دانش
۲۶۲	شکل شماره ۵-۴-۵ تامین کنندگان دانش اشکار در کتابخانه های تخصصی امور برق وزارت نیرو
۲۶۳	شکل شماره ۶-۴-۵ اشکال مختلف دانش اشکار
۲۶۴	شکل شماره ۷-۴-۵ دانش نهان
۲۶۵	شکل شماره ۸-۴-۵ پیشنهاد زیر ساخت فن آوری برای کتابخانه های تخصصی امور برق
۲۶۶	شکل شماره ۹-۴-۵ چگونگی شروع با مدیریت دانش
۲۶۷	شکل شماره ۱۰-۴-۵ سرمایه های ذهنی یکپارچه در مدیریت دانش
۲۶۸	شکل شماره ۱۱-۴-۵ فرآیند مدیریت دانش
۲۶۹	شکل شماره ۱۲-۴-۵ آرمان مشترک کتابخانه شرکت های امور برق وزارت نیرو

پیوستها

عنوان

پیوست الف . پرسشنامه

پیوست ب . سوالات مصاحبه

پیوست ج . سنجش پایایی ویا اعتماد پذیری

پیوست ه . شرکت های امور برق وزارت نیرو

پیوست و . فهرست اسامی نمونه مورد بررسی

پیوست ز . فهرست کتابخانه ها و تعداد منابع موجود

چکیده :

مدیریت دانش موضوع پرمحتوایی که در طی دهه های طولانی تکامل یافته و در طی چند سال اخیر در جامعه کسب و کار بطور گسترده ای ظهور کرده است. مدیریت دانش رشته ای است که یکپارچگی را در شناسایی، ذخیره، ارزیابی، بازیابی و به اشتراک گذاری همه سرمایه های شرکت بوجود می آورد. این سرمایه ها شامل: پایگاه های اطلاعاتی، اسناد، مدارک، گزارش ها، خط مشی ها، دستورالعمل ها، دانش درباره مشتریان، فرایندها، محصولات و خدمات و تجربیات متخصصین است که جمع آوری و ذخیره نشده اند چنانچه این دانش بتواند بصورت یکجا تصرف شده و انتقال داده شود به شرکتهای کمک خواهد کرد که موفق تر، مؤثرتر باشند.

در سالهای اخیر مدیریت دانش در مرکز توجه کتابخانه ها قرار گرفته است و مجلات کتابداری و اطلاع رسانی بطور روز افزونی مقالات مدیریت دانش را منتشر می کنند. تاکید اصلی آنان بر این است که از آنجا که سازمان دانش قلمرو محکم کتابداران بوده است آنان باید نه تنها درگیر آن شوند بلکه باید فعالانه رهبر و پیشرو بکارگیری آن باشند.

این مطالعه با هدف بررسی وضعیت بکارگیری مدیریت دانش در کتابخانه های تخصصی امور برق انجام گرفته و بدنبال یافتن الگویی پیشنهادی برای اجرای مدیریت دانش در کتابخانه های تخصصی مورد مطالعه می باشد روش پژوهش به صورت پیمایشی بوده و برای جمع آوری داده ها از پرسشنامه و مصاحبه استفاده شده است.

وضعیت بکارگیری مدیریت دانش در کتابخانه های تخصصی امور برق شامل شرکت مادر تخصصی توانیر، شرکتهای مدیریت تولید نیروی برق و شرکتهای توزیع و دیگر شرکتهای وابسته با شش مؤلفه و ۹۴ سوال بسته و شش سوال باز مورد بررسی قرار گرفت. نمونه گیری شامل ۱۹۵ نفر مسئولین کتابخانه ها و مدیران بلافصل آنها است. برای جمع آوری داده ها از مصاحبه نیز علاوه بر پرسشنامه استفاده شده است و

با ۴۰ نفر از نمونه‌هایی که با دقت زیاد سوالات پرسشنامه را پاسخ گفته‌اند مصاحبه بعمل آمد که در بخش ۴ از فصل ۴ خلاصه آن ارائه شده است.

بر اساس نتایج حاصل شده از این بررسی، مؤلفه‌های وضعیت گردآوری منابع و مهم‌ترین ضرورت‌ها در بکارگیری مدیریت دانش بطور کلی در چهار حوزه مورد بررسی توسط کتابداران و مسئولین بلافصل بهتر از متوسط ارزیابی شده است. اما وضعیت سازماندهی منابع دانش؛ اشاعه دانش؛ نیروی انسانی در حد ناچیز و پایین‌تر از متوسط ارزیابی شده است. نمونه مورد مطالعه وضع موجود را مناسب نمی‌بینند. از طرفی نمونه مورد مطالعه از کتابداران و مسئولین، اجرای مدیریت دانش در حوزه‌های امور برق در حد ناچیز ارزیابی نموده و مسائل و مشکلات پیرامون آنرا زیاد می‌دانند.

در پایان، الگوی پیشنهادی برای پیاده‌سازی برنامه مدیریت دانش در این حوزه ارائه شده است که در برگیرنده فرایندهای مربوط به گردآوری، سازماندهی و اشاعه و بازیابی از یک سو و تغییر نقش کتابداران و ارتقاء دانش آنان از سوی دیگر می‌باشد. در این الگو راه و روشهای سازماندهی دانش، اشاعه دانش و شیوه‌های اشاعه‌گزینشی دانش و خدمات مرجع مورد توجه قرار گرفته است.

فصل اول

معرفی پژوهش

فصل اول : معرفی پژوهش

۱-۱ مقدمه

۱-۲ تعریف مسئله

۱-۳ اهمیت پژوهش

۱-۴ تعریف اصطلاحات

۱-۵ اهداف پژوهش

۱-۵-۱ هدف اصلی

۱-۵-۲ اهداف فرعی

۱-۶ پرسش های اساسی

جامعه مورد مطالعه

شیوه نمونه گیری

شیوه گرد آوری داده

متغیرهای اساسی پژوهش

روش پژوهش و روایی آن

۱-۱ مقدمه :

ما در عصر دانش زندگی می کنیم (دراکر^۱، ساکائیا^۲، دمینگ^۳، سنکه^۴، ۱۹۹۳). عبارت "دانش قدرت است" جای خود را در عصر دانایی محوری به "اشتراک دانش قدرت است" داده است (داونپورت، ۱۹۹۸)^۵.

هر سازمانی چه کوچک و چه بزرگ تا آنجایی رونق می یابد که به ماموریت های خود دست یابد. هنگامی که یک سازمان تلاش می کند که به اهداف خود دست یابد عدم ثبات و تهدیدها در محیط، دستیابی به اهداف را به تاخیر انداخته یا حتی، فرایند آنرا تخریب می سازد. برای یک سازمان جهت زنده ماندن، حیاتی است که بینش روشنی از سرمایه دانشی خود داشته باشد، و اینکه چگونه این سرمایه می تواند جهت رویارویی با چالش های محیط کسب و کار به او کمک کند. به دلیل اینکه دانش قدرت است، سرمایه های دانشی هر سازمانی موفقیت اجرایی آنرا تعیین می کند. وظیفه مدیریت دانش، مدیریت سرمایه های دانشی هر سازمانی است. مدیریت دانش اساساً مفهوم یا اندیشه جدیدی نیست (پونلیس & فیریر-وسلس، ۱۹۹۸)^۶. ویگ^۷ (۱۹۹۷) گزارش می کند، که از سال ۱۹۸۶ تا سال ۱۹۸۹، مطالعات متعددی در چرخه های مدیریتی ظاهر شدند که بطور آشکاری مربوط به چگونگی مدیریت دانش می شدند. اساساً مطالعات آنها در نتیجه فعالیت های جمعی و کوشش های گروهی در مورد موضوع مورد اشاره بود. هنگامی که علائق در زمینه مورد نظر رشد کرده و فن آوریهای اطلاعاتی توسعه یافت، بحث

¹ Drucker

² Sakaeia

³ Deming

⁴ Senge

⁵ Davenport

⁶ Ponlise & frier and seles

⁷ Wig

ها و گفتگوها در این زمینه اوج گرفت (بویسوت ، ۱۹۹۸، گرانت ۱۹۹۷، نوناکا & تاکوچی ، ۱۹۹۵،

استوارت ۱۹۹۷ تی سه ۱۹۷۷ فون کروغ & راس ۱۹۹۶)^۱.

داونپورت و دیگران (۱۹۹۸) اشاره می کنند که " دانش " در کانون توجه است . مدیریت دانش نه

فقط توجه متخصصان کسب و کار را به خود جلب می کند ، بلکه مورد توجه دانشمندان و محققان در

دیگر زمینه های موضوعی مانند ارتباطات ، جامعه شناسی ، کتابداری و اطلاع رسانی را نیز قرار می گیرد.

ضامن حیات سازمانها در عصر دانش ، خلق و بکارگیری دانش در فرایندهای محوری کسب و کار است .

در گذشته ای نه چندان دور ، قدرت و مزیت رقابتی یک سازمان یا یک جامعه انسانی دسترسی بیشتر به

منابع مادی محسوب می شد . اما اکنون شرایط به کلی متحول شده و در حال حاضر اصلی ترین مزیت

رقابتی برای سازمان ها توان آنها در مدیریت دانش محسوب می شود . عمده ترین سرمایه سازمان های

تولیدی و خدماتی عصر حاضر ، دانشی است که به آن دسترسی دارند . سازمان هایی می توانند پیشرو و

پیشتاز باشند که قادرند بیشترین ، معتبرترین ، و به روز ترین دانش بشری را در حوزه کسب و کارشان در

اختیار گیرند و از آن استفاده بهینه کنند (اله قلی زاده آذری ۱۳۸۴) . مدیریت دانش به عنوان عاملی برای

رقابت گرایی و حیات سازمان ها ، فرصتی را نیز برای کتابخانه ها بویژه کتابخانه های تخصصی جهت

بهبود اثر بخشی خود و سازمان مادرشان بوجود آورده است . ضروری است که متخصصان کتابداری و

اطلاع رسانی در این حوزه نقش خود را جدی تر قلمداد کنند . زیرا سازمان ها دریافته اند که هیچ چیز به

اندازه دانایی نمی تواند آنها را در دنیای رقابتی ، فعال نگه دارد .

لذا بیش از هر چیز کارکنان سازمان به عنوان صاحبان دانایی و بعنوان مهم ترین سرمایه سازان و مدیریت

دانش به عنوان ابزاری که می تواند دانش موجود را گردآوری کند و نظم و اشاعه دهد اهمیت یافته است.

¹ Boisout 1998 , Granet 1997 , Nonaka , Tachuchi 1995 , Stewart 1997 , Tease 1997 , Fon korogh & Ras 1996 .

به گفته پیتر دراگر^۱، بسیاری از شرکت های مهم نظیر، هولت پاکارد، آی بی ام، و زیمنس دریافته اند که کارآمدی موثر و موفقیت بیشتر می تواند حاصل کار مدیریت دانش باشد. با بررسی و تحلیل دانایی و اهمیت و ویژگیهای آن در حیطه عملکرد سازمانها می توان دریافت که برخورداری از دانایی و اطلاعات برای ادامه حیات سازمان ها به یک ضرورت انکار ناپذیر تبدیل شده است.

این نتیجه هم حاصل می شود که جامعه فرا صنعتی امروز جامعه اطلاعاتی است که در آن به تدریج فناوریهای نیروافزا جای خود را به فناوریهای دانش افزا می دهند (احمدپور داریانی، ۱۳۸۱ به نقل از صیف و کرمی، ۱۳۸۳).

الوین تافلر در کتاب شوک آینده، توجه خود را به انسان و فضای پر تحول اطراف او متمرکز کرده است. وقتی حجم و آهنگ تحولات و تغییرات از ظرفیت جسمی - روانی انسان فراتر برود، شوک آینده پدید می آید. تافلر می گوید رسالت انسان معاصر در جامعه معاصر در برابر آینده آن است که با برخوردی خردمندانه، تغییرات را بشناسد و با داوری دقیق و سنجیده این تغییرات و شتاب آنها را در جهت تعادل و نظم هدایت کند. مدیریت دانش همان آینده است. وی تمدن بشر را متأثر از سه موج عمده دانسته که با هر موج تاریخ تمدن وارد فصل نوینی می شود. اکنون با شکوفایی صنعت الکترونیک، موج اطلاعات بشر را به وادی تازه ای رهنمون شده که فن آوری اطلاعات نمادی از آن است. جوامع در حال وابستگی هرچه بیشتر به دانش، یعنی عامل اصلی ایجاد سرمایه، هستند. برخی اقتصاددانان نیز براین باورند که، در دوران حاضر، عامل رشد اقتصادی سرمایه، مواد اولیه طبیعی یا مواد خام و یا نیروی کار نیست بلکه دانش است که سبب شکوفایی اقتصادی می شود (نشاط، ۱۳۸۳).

¹ Druker

در مدیریت دانش تاکید از سرمایه های مادی و کالبدی در سازمان آموزش عالی ، به سرمایه های انسانی و دانش و اطلاعات تغییر جهت می یابد . به عبارت دیگر تفکر ، دانایی محوری و مردم محوری جایگزین سرمایه محوری می گردد (نعمتی ، ۱۳۸۴) .

نظامهای مدیریت دانش در کتابخانه ها از دانش به عنوان مهمترین منبع راهبردی در جهت افزایش بهره وری و کارائی استفاده می نمایند . یکی از عوامل مهم موفقیت نظامهای مدیریت دانش توسعه راهبرد دانش منطبق با اهداف ، فعالیت های جاری و آینده کتابخانه ها و در نهایت سازمان مادر آنها می باشد .

ایجاد مخزنی پویا از دانش با رعایت جامعیت و اعتبار محتوا مکملی برای این موفقیت به حساب می آید و ماهیت دانش و نیاز به سهیم بودن افراد سازمان در شکل گیری ، کیفیت و بقای نظام ، جایگاه ایجاد یک بستر مناسب فرهنگی را نمایان می سازد . تغییر فرهنگ سازمانی جهت اشتراک دانش از مسائل پیچیده ای است که همواره نظامهای مدیریت دانش با آن روبرو هستند . فناوری به عنوان عامل کلیدی دیگری و به عنوان حافظه سازمان ایفای نقش می نماید (گزنی، ۱۳۸۴) .

سه موضوع عمده رشته مدیریت دانش را تحت الشعاع قرار داده است ، که عبارتند از :

الف . یادگیری سازمانی ، ب . مدیریت کتابخانه ها و مراکز اسناد ، ج . فن آوری های اطلاعاتی متخصصان یادگیری سازمانی به سرمایه گذاری سنگین در فن آوری توسط موسسات برای انتقال اطلاعات و دانش و قابل دسترس ساختن آن در سطح موسسه اشاره می کنند . متخصصان یادگیری سازمانی اشاره می کنند که رویکرد فن آورانه یک راه حل صرفا مکانیکی برای مقوله اطلاعات است .

بجاست به این راه حل ها برای ترویج بسته های نرم افزاری و سخت افزاری ساده برای حل مسائل مدیریت دانش توجه شود. متخصصین یادگیری سازمانی ادعا می کنند که فن آوری اطلاعات هرگز دانش

پنهان در سازمان را که شامل فعالیت ها ، تخصص ها و ایده های کارکنان و نیز ارزش ها و انگیزه آنان است مورد ملاحظه قرار نمی دهد . یادگیری سازمانی تاکید دارد که اثربخشی و کارایی دانشورزان بشدت تحت تاثیر این است که چگونه کارکنان با یکدیگر در انجام کارهایشان در داخل و خارج موسسات ارتباط و همکاری دارند .

متخصصین مدیریت اسناد اشاره می کنند که نظام های اطلاعاتی مانند کتابخانه ها ، مراکز اطلاع رسانی و مراکز اسناد و آرشیو ها به مجموعه ها و خط مشی ها تاکید می کنند . به عقیده آنها ، کارایی این نظام های اطلاعاتی به عواملی مانند زمان پاسخگویی ، کیفیت اطلاعات ، صحت اطلاعات ، کامل بودن اطلاعات و ارتباط اطلاعات و عملیات مربوط به هزینه ها وابسته است . روشن است که در اینجا تاکید متخصصین بر مولفه های دانش آشکار است .

متخصصان فن آوری مدیریت دانش را با تجزیه و تحلیل سیستمی ، طراحی و اجرا در ذهن بررسی می کنند . رویکرد آنان نسبت به یک یا چند سطح به شرح ذیل است و بر این موارد تاکید دارند : ذخیره دانش و راه دستیابی به آن ، شبکه ها ، رضایت مشتری ، فرهنگ سازمانی ، ارتباطات دوربرد ، بسته های نرم افزاری کاربردی و ...

هنگامیکه یک کتابخانه در یک سازمان در حال برنامه ریزی برای مدیریت دانش باشد ، غالبا سئوالاتی مانند این سؤال مطرح می شود که از کجا باید آغاز کنیم ؟ اهداف ما کدامند ؟ باید در مورد چه نقاطی سرمایه گذاری صورت گیرد ؟ مدیریت کدام منابع دانش برای حال و آینده سازمان از اهمیت برخوردار است ؟ پاسخگویی به این سئوالات ساده نیست . باید زمانی را صرف بحث و تعیین راهبرد مدیریت دانش نمود . تعیین اهداف و راهبرد حکم لایه محافظی را دارد که سبب می گردد از حرکت های انحرافی در مسیر هدایت جلوگیری بعمل آید (گزنی، ۱۳۸۴) .

برای مجموعه دانش سه وجه می توان قائل شد: الف) راهبرد ، ب) مدیریت ، و ج) فن آوری
راهبرد دانش ضرورتا کل نگر است و مسیر میان نقطه آغاز تا مقصد مورد نظر را همراه با موانع احتمالی
زیر نظر دارد و در جهت بهبود آن می کوشد .

مدیریت دانش شامل شناسایی و تجزیه و تحلیل دانش موجود و دانش مورد نیاز و برنامه ریزی و کنترل
اعمال بعدی جهت گسترش مجموعه های دانش برای تکمیل اهداف سازمان است و فن آوری ، سازماندهی
، ذخیره و بهنگام سازی و به کارگیری و بازیابی دانش را ممکن می سازد (نشاط، ۱۳۸۳).

۲-۱ تعریف مسئله

به دلیل فقدان درک در اجرای مدیریت موثر دانش در کتابخانه های تخصصی مورد مطالعه و نیز فقدان
سازماندهی دانش سازمانی در این مراکز ، پژوهشگر مطالعه ای را برای تعیین و شناسایی نحوه بکارگیری
نظام مدیریت موثر دانش راهبری کرده است . بوسیله بررسی چگونگی وضعیت موجود گردآوری ،
سازماندهی و اشاعه منابع دانش سازمانی ، این مطالعه قصد دارد ، براساس داده های گردآوری شده
الگوئی بعنوان زیرساخت دانش سازمانی در کتابخانه های مورد بررسی پیشنهاد دهد. تاکید مطالعه
پاسخگویی به چگونگی نحوه بکارگیری مدیریت موثر دانش در این کتابخانه ها یعنی مدیریت گردآوری و
اشاعه منابع دانش سازمانی است .

بکارگیری مدیریت موثر دانش یکی از مهمترین عوامل موفقیت سازمان ها در شرایط رقابتی و عصر
دانایی است . اهمیت این موضوع به حدی است که شماری از سازمان ها دانش موجود را اندازه گیری می
کنند و به منزله سرمایه فکری سازمان و نیز به عنوان شاخصی برای درجه بندی سازمان ها در گزارش
های خود منعکس می سازند . این موسسات ، استقرار مدیریت دانش در سازمان را ، به عنوان بخشی از
استراتژی سازمان ضروری می دانند (لائو ، ص. ۱۰ به نقل از جعفری مقدم ، ۱۳۸۱ ، ص ۷۹).

با توجه به اهمیت مدیریت دانش در سازمان ها و تاکید برنامه چهارم توسعه کشور به توسعه مبتنی بر دانایی محوری در برنامه های مدیریت دانش ، تبیین این موضوع ضروری به نظر میرسد (سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور، ۱۳۸۴).

لارنس پروساک در کتاب " دانش در سازمان ها " شش الزام محیطی که سازمان ها را به سوی توجه به دانش می کشاند بیان می کند (۱) سرعت تغییر و تحولات در جهان ، (۲) تولیدات هوشمندانه، (۳) جهانی شدن ، (۴) تغییر و تحول در سراسر دانشگاهها و سازمان ، (۵) افزایش فعالیتهای مجازی ، (۶) دانش تولید کننده دانش است (تاونلی ، ۲۰۰۳).

در این راستا پژوهش حاضر تلاشی در جهت بررسی وضعیت مدیریت دانش و چگونگی سازماندهی دانش سازمانی در کتابخانه های تخصصی امور برق وزارت نیرو و ارائه الگوی پیشنهادی است ، برنامه و طرح تحقیق در تهران و کلیه شهرستانها اجرا شده است . محقق بررسی مسائل فوق الذکر در کتابخانه های مورد مطالعه را به منظور کسب درک عمیق از مسائل و مشکلات در اینگونه مراکز به انجام رسانده است . شرکت مادر تخصصی توانیر که وظیفه معاونت وزیر نیرو در امور برق را دارد با مجموعه ۱۶ شرکت برق منطقه ای ۴۲ شرکت توزیع و ۳۲ شرکت مدیریت تولید برق ، شرکت مدیریت شبکه برق ایران ، سازمان توسعه برق ایران ، مدیریت پروژه های نیروگاهی ایران ، سازمان انرژی های نو ایران ، سازمان بهره وری انرژی ایران و شرکت تعمیرات نیروگاهی ایران ، متولی حفظ و توسعه سرمایه های ملی در صنعت برق است که در زمینه برنامه ریزی ، هماهنگی ، نظارت و ارزیابی از این صنعت انجام وظیفه می نماید .

۳-۱ اهمیت پژوهش

مدیریت دانش پدیده ای است که تغییرات بسیاری را در نقش افراد در محیط های کسب و کار ایجاد نموده است . این پدیده ها شامل ضرورت فرهنگ اشتراک دانش ، ضرورت استفاده از فناوری های اطلاعاتی و ارتباطات علمی ، نقش فناوری اطلاعات در تحول ساختارها و ایجاد مهارت های جدید در افراد ، مانند استاندارد گرایی ، پژوهش نگری ، تفکر شبکه ای و نگرش نظام مند است .

مدیریت دانش یک نظام است و روبه هایی را برای مولفه های سازمان مادر برقرار می سازد ، از قبیل شناسایی دانش و اینکه دانش در کجای سازمان با توجه به اهداف سازمان ایجاد شده و وجود دارد ، ممیزی دانش و رفع نواقص احتمالی در آن ، به کار گیری و اجرای دانش و اثربخشی عملی آن ، اشتراک دانش با استفاده از فناوری های مناسب برای به اشتراک گذاری دانش ، توسعه دانش در میان کارکنان جهت افزایش توانمندی های آنان ، و سپس ذخیره دانش به منظور نگهداری ، دسترس پذیری و به هنگام سازی و ارزیابی دانش است . ضروری ترین و مهم ترین موضوع در مدیریت دانش خود "دانش" است . بدون داشتن درکی عمیق و صحیح از دانش ، پرداختن به مدیریت دانش بیهوده است . دانش ، مجموعه ای از تجربیات ، اطلاعات و نگرش های کارشناسانه است .

اهمیت مدیریت دانش

مدیریت دانش برای بهره وری بیشتر ، اثربخشی بیشتر ، و موفقیت بیشتر است . تام شورت از آی بی ام^۱ نشان می دهد که دلایلی که مردم و سازمان ها را برای مدیریت دانش آماده می سازد در چهار دسته می توان قرار داد :

- مدیریت دانش برای پیشبرد اشتراک مساعی است ؛

¹ Tom Short , 1998